

VITAINDÍTÓ GONDOLATOK

a „Parasztorsfordítók között” című könyv szerzői bemutatásához

A könyv tulajdonképpen három egy időben zajló és szorosan összefonódó történetről szól. Egy egyéni életútról; továbbá az 1945-2005 közötti agrár és agrárpolitika történetéről; és az agrár társadalom, a parasztsors 60 év alatti változásairól.

1. Az egyéni életút történetének nem annyira a személyes vonatkozása fontos, hanem az, hogy hogyan hatott a történelem az 1944-45-ben éppen nagykorúvá lett korosztályra (annak egy tagjára, hiszen minden életút más). A könyvben egy olyan szegényparaszi sorból származó fiúról van szó, aki nagyon megszenvedte a szegényparaszt sorsot (a nélkülözést, a szülők kétségbeesett erőfeszítésének látványát, a magárahagyottságot, a lenézettséget stb) és sok hasonló sorsú kortársával együtt kitörni akart ebből a helyzetből. Életcéljának tekintette különösen a szegényparaszttság sorsának jobbra fordítását! Ennek a háború utáni új nemzedéknek a tettere készsége (sokuknál elhivatottsági ambíciója) találkozott ebben az egyéni esetben is a társadalom nagy részének azzal a szándékával, hogy új, a Horthy rendszernél jobb Magyarországot (főleg szociálisan jobbat) kell létrehozni!

Ezért nagy lelkesedéssel vett részt a földreform végrehajtásában, amelyet történelmi igazságszolgáltatásnak tartott. Hamarosan belátta azonban, hogy a földreform csak rövid távon kedvező megoldás, hosszú távon zsákutca. Ezért elfogadta azt a véleményt, hogy a kiút ebből a zsákutcából hosszú távon a szövetkezet lehet! A végső cél pedig a modern nagyüzemi mezőgazdaság!

A szövetkezeti átalakítás végrehajtását (és általában a Horthy rendszernél jobb Magyarország kialakítását) a körülmények nagyban befolyásolták (diktatúra, szovjet blokk, hatalom) Ezért a végrehajtásba sok hiba vegyült.. Ezekről és a hibák elleni küzdelemről a könyvben sok szó esik.

Miért nem fordult szembe e hibák láttán a rendszerrel? Azért mert jobban elkötelezett volt a parasztság, a mezőgazdaság ügye mellett minthogy kiszálljon. Meggyőződése volt, hogy a rendszert kívülről nem lehet megjavítani. Hitt azonban a rendszer reformok útján való megjavíthatóságában. A hibákat nem a rendszer lényegének tartotta, hanem torzulásoknak, amelyek ellen fel kell lépni és megszüntetésükre határozott lépéseket kell tenni

Sok viaskodás, konfliktus után 1956-ot követően lehetett jobb irányba fordulni Ennek során döntő szerepe volt az AGRÁRTÉZISEK (1957) és a GAZDASÁGI MECHANIZMUS REFORMJA (1967) kidolgozásának és a nagyüzemivé vált mezőgazdaság 1960-as években kezdődő és a 70-es, 80-as években folytatódó MODERNIZÁCIÓJÁNAK (1970-80) Ezek már a tervgazdasági rendszerről a szociális piacgazdasági rendszer irányába fordulás kezdetét jelentették.

A magyar mezőgazdaság 1970-80-as években elért kimagasló sikerei Őt igazolták! A magyar mezőgazdaság Európa közepes színvonalú mezőgazdaságából a legjobbak színvonalára emelkedett.

Ilyen előzmények után az 1989-90-es rendszerváltást – amely nem a meglévő korszerű nagyüzemi keretekre alapozott magyar modellnek a piacgazdaságba szerves fejlődéssel való beépítését, hanem a lerombolását és helyette az 1947-es állapotokra való visszatérést

választotta - tragikus tévedésnek minősítette (a szovjet piacról való kivonulással együtt úttévesztésnek.)

2. A magyar mezőgazdaság sorsfordulói. A könyv bemutatja a magyar mezőgazdaság elmúlt 60 évének öt sorsfordító eseményét és értékeli azokat.

Az 1945-ös földreformot politikailag szükségesnek, rövid távon termelésnövelő hatásúnak, de hosszú távon zsákutcának minősíti.

Az 1948-tól 1961-ig terjedő szövetkezeti nagyüzemi átalakítási időszakot rengeteg hibával, tévedéssel és jelentős mértékben diktatórikusan végrehajtott (szovjet blokk, hatalmi diktatúra stb), időszakot mégis történelmileg jelentős, a korszerű nagyüzemi mezőgazdaság kialakulását megalapozó, sorsfordító időszaknak minősíti. Bármennyire elítéljük is az elkövetett hibákat, a magyar mezőgazdaság versenyképessé válása érdekében a nagyüzemivé válás ebben a korban történő megvalósulása nagy előrelépést jelentett.

Az 1961-től 1990-ig terjedő időszak a nagyüzemivé vált mezőgazdaság korszerűsítésének, modernizációjának időszaka volt és az ágazat minden korábbit meghaladó színvonalra emelkedését eredményezte. Nem csak a termelési eredmények emelkedése volt kiemelkedő, hanem az agrár társadalom és a vidék fejlődésében is jelentős változások következtek be.

Az 1989-90-ben történt rendszerváltás során több tragikus hiba történt. A piacgazdasági versenyben nagy eséllyel szerepelni tudó vegyes üzemi struktúrájú, jelentős integrációs előrehaladást elért mezőgazdaság helyett az 1947-es modellre visszatérés óriási károkat és visszaesést jelentett. A privatizáció az agrár társadalom derékhadát hátrányosan érintve valósult meg, s a szovjet piacról való meg gondolatlan kivonulás jelentős piacvesztést okozott. A rendszerváltás hibái a megelőző időszakok hosszú távra szóló modernizációs eredményeinek elvesztéséhez, a termelés nagyarányú visszaeséséhez vezettek.

Az EU taggá válásunk 2004-ben az 1990 óta elkövetett hibák következményei miatt számunkra igen kedvezőtlen időszakban valósult meg. Az új helyzet számos kedvező és kedvezőtlen hatása jelenleg egyaránt érzékelhető. Még nem dőlt el, hogy az új helyzet agrárgazdaságunk kibontakozását, vagy a kiszolgáltatottság növekedését eredményezi-e. Nagyon nagy szükség volna ebben a helyzetben az agrár – vidék fejlődést hatékonyan segítő állami, kormányzati támogatásra és az új körülményeknek megfelelő ágazati, társadalmi, gazdasági összefogásra!

Az agrár sorsfordító változások fő jellemzője a szerves fejlődés volt. Szerves fejlődésről egyedül az 1961-től 1990-ig terjedő változásnál beszélhetünk, amikor a modernizációs változások az előző, a nagyüzemi kereteket létrehozó időszak eredményeire épültek és azt fejlesztették tovább. Ennek eredménye igen kedvező volt. A szerves fejlődés elmaradása a legnagyobb kárt az 1989-90-es rendszerváltásnál okozott.

3. A parasztság sorsfordulói: 1945 előtt a magyar parasztságot a megkésett társadalmi fejlődés, elmaradottság és a társadalom alá szorultság jellemezte. Az elmúlt 60 évben létszámában óriási változás következett be. A több mint 2 milliós paraszti lakosság száma 2005-re 200 ezer alá csökkent. A létszámcsökkenés jellegzetes adatai:

1950 - 1965 között 308.400 fő (a szövetkezetesítés 15 éve)

1965 - 1990 között 970.800 fő (a modernizáció 25 éve)

1990- 2005 között 634.900 fő (a rendszerváltás óta eltelt 15 év)

Feltűnő, hogy a szövetkezeti átszervezés 15 éve alatt a csökkenés kisebb mértékű volt, mint 1990-től napjainkig. Tény az is, hogy az 1950 és 60-as években a mezőgazdaságból felszabadult munkaerőt a nagyrészt extenzív fejlődési szakaszában lévő ipar nagyobbbrészt

fel tudta szívni. Így falusi munkanélküliség nem alakult ki. Ezzel szemben az 1990 után bekövetkezett változás következménye a nagyarányú falusi munkanélküliség kialakulása lett.

Az elmúlt 60 év másik figyelemreméltó változása a paraszti lakosság polgárosodásának a szövetkezeti, nagyüzemi mezőgazdaság időszakában való újbóli beindulása volt. A szövetkezeti nagyüzemekben belüli kisvállalkozások, s a háztáji gazdaságok megnövekedett lehetőségei, valamint a szövetkezetekkel integrációs kapcsolatban létrejövő kisvállalkozások a polgárosodáshoz szükséges vállalkozási tendencia kibontakozását jelentették. Az a tény pedig, hogy az agrárlakosság ebben az időszakban már nem földvásárlásra gyűjtötte a pénzét hanem korszerűbb ház építésére, autó és televízió stb vásárlására, az életmód megváltozását mutatta.

Melléklet

A parasztság és a parasztsors változásai

1. Az 1935. évi statisztikai kimutatás szerint Magyarországon a birtokmegoszlás a következő volt:

Birtoknagyság	száma	%	területe kh.	%:
1000 kh felett	1.070	0.07	5,135.268	37.25
100 – 1000 között	10.944	0.66	2,930.965	21.27
20-100 között	88.903	5.44	3,208.324	23.27
20 kh alatt	1,533.470	93.83	2,508.622	18.21
Összesen:	1,634.387	100.00	13,783.179:	100.0

A rendkívül igazságtalan birtokmegoszlást mutatta, hogy **a földterület 1/3-át mindössze 1070 nagybirtokos birtokolta**, miközben 1.5 millió 20 kh alatti kistulajdonosának csupán a földterület 19.3 %-a jutott. Ennek is több mint fele csak 5 kh alatti földterülettel rendelkezett, amely nem volt elegendő egy család megélhetéséhez. Erre a közel 1 millió félproletárra és a több mint 1 millió földnélküli agrárproletárra utalva nevezték abban az időben hazánkat joggal a 3 millió koldus országának.

Az 1930-as és 40-es években ezt a még félig jobbágy sorsban élő parasztsorsot sokan így jellemezték:

a.) Kulcsár Kálmán: „A kelet-középeurópai régió parasztságát és körülményeit... a megkésett fejlődés, az elmaradás formálta mássá a nyugat-európai centrum földművelő társadalmához képest. Ennek a másságnak a legfontosabb vonása pedig (ahogy éppen Erdei Ferenc ismerte fel) a társadalom alá szorultság volt. Olyan állapot, amely sajátos paraszti társadalmat alakított ki és tartott életben még századunk harmincas éveiben is.”

b.) Erdei Ferenc: (1938) „...A paraszt a természettel szemben alázatosan dolgozó és a társadalommal szemben alázatosan termelő...A paraszt nem egyenként és nem közvetlenül szolgál, hanem együttesen elkötelezett hűbéres szolgája a társadalomnak, s a birtok az, amely mezsgyéje határáig szabadságnak engedi érezni a paraszt szolgágot...”

„Olyan szolgasors a parasztság, amely maga is beletörődött az igába, s nem csak a fölöttünk uralkodó rend törvénye, erkölce, konvenciói tartják egybe és szolgálatra szorítva, hanem maguk is hasonló szabályokkal kötik magukat”

2. A második világháború befejezése után a parasztság helyzetében a földreform, a szövetkezeti átalakulás; továbbá a mezőgazdaság modernizációja és végül az 1989-90 évi rendszerváltás hozott érdemi változásokat.

Földbirtokmegoszlás a földreform után:

Birtoknagyság:	Száma	%	területe kh.	%
1000 kh.. felett	595	0.0	1,311.926	8.1
100-1000 kh. között:	9.599	0.5	2,067.230	12.8
20-100 kh. között	86.028	4.1	3,654.500	22.8
0-20 kh. között	1,969.922	95.4	9,050.168	56.3
Összesen:	2,066.244	100.0	16,083.824	100.0

A táblázatból látható, hogy nőtt a gazdaságok száma, megcsappant a nagybirtokok aránya, teljesen eltűnt az úri nagybirtok, s csökkent az agrár szegénység. Nőtt a középparasztok és az 5.10 holdas kisparasztok száma. Mindezeket túl azonban továbbra is a régi feszültségek vártak új megoldásra. A 3 millió koldus csak kettőre csökkent. Leginkább az 1-5 kh. közötti földtulajdonosok száma nőtt, tehát azoké akik nem tudnak megélni a földjükből. Sok igénylőnek nem jutott föld. Igaz, hogy a termelés 1949-re 28 %-al nőtt, de még így is 15 %-al (az árutermelés 26 %-al) elmaradt az 1938 évitől.

3. A szövetkezeti, nagyüzemi átalakítás és a modernizáció 1948 – 1990 között sokak szerint joggal nevezhető a második világháború befejezése utáni második agrár forradalomnak. A földreform hatására ugyanis némi túlzással kisparasztivá válnak nevezhető mezőgazdaságunk nagyüzemivé, majd modernizált nagyüzemivé való átalakulása nem csak a birtokviszonyok gyökeres megváltozását jelentette, hanem a társadalmi és gazdasági fejlődésben való lemaradásunk nagy léptékkkel való csökkenését is.

Világosan kell látni, hogy a fejlődés útjában álló legfőbb akadályt – a félféudális nagybirtok és vele a rendiségi jellegű társadalmi struktúra - lebontását a földreform végezte el, de a továbblépést, a korszerű nagyüzemi struktúra létrehozását és annak modernizálását az utána következő időszak jelentette. A demokratikus és szocialista agrárátalakulás neves kutatója Orbán Sándor ezért már 1972-ben joggal állapíthatta meg, hogy:

„Bármely paradoxul hangzik, kis túlzással úgy is mondhatnánk, hogy a parasztság történelmileg megkésett felbomlása és a hajdani progresszió hívei által olyannyira sürgetett 'polgárosodása' is, valójában a szocialista átalakulás keretében következett be.

Újkori történelmünk során oly sokszor és hiába óhajtott egysége pedig, nem kis kerülő után akkor látszik megvalósulni, amikor mint paraszt, többé már nem, vagy csak elenyésző arányban létezik.” (Két forradalom Magyarországon. Akadémiai kiadó 1972) (Kiemelés tőlem KJ)

Annak oka, hogy az 1961 – 90 közötti nagyüzemesítési fordulat egyik következményeként egy idő után elindult a társadalmi fejlődésben elmaradt parasztság polgárosodása döntő mértékben az, hogy az új nagyüzemek szövetkezeti nagyüzemek voltak, ahol a tagok már nem alkalmazottak, hanem a szövetkezet gazdái voltak.

4. Az 1989/90 évi rendszerváltásra_ a rendszerváltó pártok egyikének sem volt az ország gazdasági és társadalmi helyzetének mélyreható, reális értékelésen alapuló és kellő részletességgel kidolgozott programja. A legfelkészültebb – de a legnehezebb helyzetben lévő – e tekintetben a Szocialista Párt volt, amely azonban az adott helyzetben nem tudta kellő súllyal sem képviselni sem érvényesíteni szándékát. Pedig ebben az időben különösen szükség lett volna a rendkívül tudatos és széleskörű összefogáson alapuló együttműködésre.

E helyett az ország vezetői hibát – hibára halmozva és felületes, szubjektív intézkedéseik tömegével még nehezebbé tették a helyzetet mint amilyen egyébként is volt.

A legkirívóbb hibák közé sorolhatók a szovjet piacról való esztelen kivonulás, a piactudományra való felkészülésben nagyon előrehaladott, kiválóan teljesítő, de néhány intézkedéssel még versenyképesebbé tehető mezőgazdaság lebecsülése és nagyüzemi struktúrájának szétverése, s a társadalmi fejlődésben lévő hatalmas lemaradását éppen gyors

léptekkel csökkenteni kezdő vidéki - főleg agrár – társadalom fejlődésének tévútra terelése stb. Pedig lett volna más út!

Ez az út a „forradalminak” nevezett radikális rendszerváltás helyett a sokkal kultúráltabb szerves fejlődés útja (a piaczgazdaságba és a demokratikus rendszerbe való belenövesztés útja) lett volna.

Az agrár területen megvalósult rendszerváltás lényegét mutatják az alábbi adatok:

	A földterület használata:			
	1990		1998	
Vállalatok és társaságok:	2,867.000 ha	30.82 %	2.409.000 ha.	25.90 %
Szövetkezetek:	5,147.100 ha	55.32 %	1,671.400 ha.	17.97 %
Egyéni gazdálkodók:	1,288.800 ha	13.86 %	4,744.900 ha	51.00 %
Egyéb:	-		477.600 ha.	5.13 %
Összesen:	9.302.900	100.00	9.302.900 ha	100.00 %

Az adatokból látható, hogy a döntő változást a szövetkezetek földterületének radikális csökkenése és az egyénileg gazdálkodók földterületének radikális növekedése jelentette. Ennek a politika által a szövetkezetek ellen felszított szubjektív gyűlöleten kívül semmilyen egyéb – főleg racionális – indoka nem volt. Különösen kirívóvá tette ezt a szándékot az a tény, hogy a földtulajdon privatizálását összekötötték a kárpótlással. Következtében a szövetkezeti földek és egyéb vagyontárgyak jelentős része (40, illetve 10-15 %) nem a magas színvonalon gazdálkodó tényleges tulajdonosokhoz, a szövetkezeti gazdákhöz, hanem a valamikor volt tulajdonosokhoz, illetve leszármazottaikhoz, sőt vadidegen külső személyekhez került.

A szóban forgó tulajdonosváltásnak az igazi kárvallottai a parasztság derékhada, a szövetkezeti tagok és alkalmazottak lettek. Belőlük és a régi kis földtulajdonukat visszkapó – a család megélhetését egyéni gazdálkodással a kis földön megalapozni nem tudó - kis földtulajdonosokból lett a hatalmas tömegű agrár munkanélküliség és a földjét pár év múlva elhagyó szegények tömege. Mindez az 1990 előtti, lényegében már versenyképes, modern üzemi struktúra szétverésével együtt a mezőgazdaság és az agrár társadalom tönkretételét jelentette és súlyos következményei sok évtizedre meghatározták minden érintett veszteségeit, nehéz sorsát!

Forrás: Keserű János közgazdász, „Parasztsofordítók” c. könyvének bemutatóján, 2001. október 2. –án elhangzott beszéde, s a hozzákapcsolódóan kiadott melléklet